

DE EKONOMISCHE BETEKENIS EN DE GROEI VAN DE WESTVLAAMSE TUINBOUW TIJDENS DE VOORBIJE 50 JAAR¹

Dr. ir. A. Calus

Direkteur Provinciaal Onderzoek- en Voorlichtingscentrum voor Land- en Tuinbouw te Beitem

Naar aanleiding van de viering van 50 jaar veilen door de REO Veiling te Roeselare werd mij gevraagd de geschiedenis en de betekenis van de Westvlaamse tuinbouw te schetsen over de afgelopen periode van 50 jaar.

Vooreerst wil ik nog even verder teruggaan in de geschiedenis. Paul Lindemans schetst in zijn boek 'de Geschiedenis van de landbouw in België' ook een beeld van de tuinbouw. Vanaf de Gallo-Romeinse tijd was er sprake van moestelt, vooral in de abdijen. Karel De Grote voerde zelfs de verplichting in tot moes- en kruidenteelt via zijn 'Capitularia de Villis'. In de Middeleeuwen was de potagieteelt (moeskruid, groentemoes) een aanvulling van brood, vlees en zuivel voor de voeding in dichtgevolkte regio. Abdijen, kloosters en kastelen hadden een grote verscheidenheid aan groenten, rond de boerderijen was er een beperkte keus.

In het 'Cruydboec' van Dodoens uit de 16e eeuw vinden we een overzicht

Door de snelle groei van de steden trad een zekere specialisatie op in de moeskruidentelt, aanvankelijk dicht bij de stad, dan verschuivend naar de randstad (14e eeuw) en hieruit ontstonden ondermeer de Brusselse broekozen, waarvan we weten dat ze in de 18e eeuw spruitjes en witloof teelden. De hoveniers, zoals de groentetelers genoemd werden, hadden ook een belangrijk aandeel in het verspreiden van de aardappelteelt, vooral de Brugse hovenier Antoon Verhulst speelde hier rond 1702 een belangrijke rol.

Belangrijk is er ook op te wijzen dat er reeds vanaf de 15e eeuw een handel in groenten ontstond vanuit Vlaanderen naar ondermeer Holland en Londen en andere Engelse steden.

Vóór wereldoorlog II was de vollegrondsgroenteteelt bestemd voor handel en verwerking in West-Vlaanderen van weinig betekenis, pas vanaf 1950 kwam hier verandering in. Daarentegen was de groenteteelt voor vers gebruik reeds vrij ontwikkeld vóór wereldoorlog I, namelijk in de omgeving

gebeurtenissen in onze landbouwgeschiedenis behoren de oprichting van het Ministerie van Landbouw in 1884 te midden van een zware crisis en de oprichting van de Rijksdienst van Landbouwkundigen op 26 september 1885, die voor de voorlichting moesten instaan.

In het Brugse waren rond de eeuwwisseling vooral de vroege wortelen en de vroege prei vermaard. Na WO I werden vooral sla en soepgroenten gekweekt. Het teeltpatroon breidde uit; er was een bloeiende hoveniersbond. In 1922 kwam er de eerste serre en vanaf 1945 was er een verdere intensivering (serres, warenhuizen, kapramen) wat leidde tot ontmenging (sla, tomaten).

Tussen 1880 en 1914 ontwikkelde zich in de regio Brugge en rond Oudenburg de bloemisterij. Rond Brugge waren er 100 ha boomkwekerij. De sierteelt werd door WO I in belangrijke mate afgebouwd ondermeer in de regio Oudenburg-Gistel nadien vervangen door kleinfruit en later door sla en tomaten.

Langsheen de kust in de zone tussen duinen en polders ontwikkelde zich een gevarieerd groenteproduktie gericht op het toerisme. Hieruit ontstond de Veiling 'De Kust' te Stene.

In het Roeselaarse kwam de tuinbouw pas op gang vanaf de dertiger jaren. Op de bestaande boerderijen begon men met teelt in open lucht en onder glas van diverse groenten zoals bloemkool en andere kolen en witloof. De doorbraak kwam er vanaf 1950, gekoppeld aan de crisis in de industrie-teelten vlas, tabak, chicorei. In 1931

De toegevoegde waarde van de Westvlaamse land- en tuinbouw kan momenteel worden ingeschat op 60 à 70 miljard. De waarde van de tuinbouw hierin is 16 à 20 miljard, dus ruim een kwart. De groentensektor (verkoop verse markt via veiling en handel), maar vooral ook de diepvriessektor dragen hiertoe in grote mate bij.

van de gewassen. Het sortiment komt sterk overeen met hetgeen we nu kennen. De oudste Belgische boeken over tuinbouw dateren uit 1672 en 1687, nl. 'Le jardinier des Pays-Bas' van J. Van Der Groen en 'Den Verstandige Hovenier over de twaalf maanden van t' Jaer' van P. Niland.

van de meeste steden en vooral in het Brugse, de streek Oudenburg-Gistel en de Kust. Te vermelden is eveneens de jaarlijkse tuinbouwtentoonstelling te Brugge vanaf 1825 tot 1899 georganiseerd door de Koninklijke Maatschappij voor hofbouw en fruitboompkunde te Brugge. Tot de belangrijke

¹ Toespraak gehouden door Dr ir A. Calus tijdens de academische zitting naar aanleiding van '50 jaar veilen' door de REO Veiling te Roeselare op 2 december 1994.

P. Hol, Kortrijk

Slakwekerij te Pittem

werd de Tuinbouwschool te Roeselare opgericht en op 12 juli 1942 de S.V. Veiling Reo. Op 21 november 1944 had dan in een poort in de Sint-Amandsstraat de eerste veildag plaats. Onnodig te zeggen dat vanaf dat ogenblik de veiling bestendig gegroeid is tot momenteel de tweede grootste van België met een omzet van ruim 4 miljard.

Deze groei bracht ook een geregelde uitbreiding met zich mee. Gestart in de Sint-Amandsstraat in 1944 en nadien aan de Linkervaartkaai werd in '48 verhuisd naar de Kattestraat en vervolgens in '54 naar de Diksmuidsesteenweg. In 1965 werd hier een nieuw veilingcomplex neergezet. In 1991 was de akkommodatie andermaal te klein en verhuisde het veilinggebeuren naar hier.

In 1946 bedroeg de omzet 4,2 miljoen, in 1960 was deze meer dan veertienvoudig tot 47 miljoen, in 1970 bijna 400 miljoen. De kaap van 1 miljard werd overschreden in 1979, deze van 2 miljard in 1985 en 4 miljard in 1993. De omzet in reële termen evolueerde ten opzichte van 1946 na 15 jaar x 10, na 25 jaar x 100 en na 50 jaar x 1000.

De volleldsgroenteteelt bestemd voor de industrie, met name de conservenindustrie was vanaf de dertiger jaren op gang gekomen, maar de doorbraak in West-Vlaanderen volgde pas vanaf 1950. Vooral doperwt en stamslabonen waren in West-Vlaanderen belangrijk. Het areaal steeg geleidelijk van 2.000 ha naar 6.000 ha rond 1970. Het sortiment verbreedde met schorseneer, wortelen, bleek- en knolselder, prei en spruitkool.

Vanaf de 70er jaren ontwikkelde de diepvriesgroenteindustrie zich zeer snel, en dit bijna volledig gecentreerd rond Roeselare. Het areaal volleldsgroenten steeg verder in de provincie van 6.000 ha in 1970 naar 13 à 14.000 ha momenteel.

Enkele cijfers om de ontwikkelingen van een halve eeuw te illustreren:

Het landbouwareaal in West-Vlaanderen daalde in 50 jaar ongeveer met 40.000 ha tot de huidige 210.000 ha. De gemiddelde bedrijfsoppervlakte in West-Vlaanderen was toen circa 8 ha, nu is dit 13 ha. Waar in 1866 één op 3 actieve Westvlamingen in de landbouw werkte, was dit in 1929 ongeveer één op 4, rond 1945 één op 5,

rond 1960 één op 10, rond 1970 één op 14 en thans situeert zich dit tussen 4 en 5% (België ±2,5%).

In 1945 bedroeg het areaal groenten in open lucht 2.043 ha (het sortiment was beperkt tot erwten, bonen, schorseneren en wortelen), thans schommelt dit tussen 13 en 14.000 ha. Momenteel worden ongeveer 45% van alle Belgische openluchtgroenten in West-Vlaanderen geteeld. Gewassen die in grote mate bestemd zijn voor de verwerkende industrie zoals de diverse koolgewassen, selderij, spinazie en prei worden voor 60 à 80% in West-Vlaanderen geteeld.

De snelle evolutie van de diepvriessector kan als volgt worden verduidelijkt: in 1976 waren er in West-Vlaanderen 4 bedrijven met een productie van 35.000 ton, in 1984 negen bedrijven met 114.000 ton, in 1988 vijftien bedrijven met 250.000 ton, momenteel 15 bedrijven met een productie van 370.000 ton.

In 1945 waren er in West-Vlaanderen 46 ha glas, thans worden 374 ha glas geteld. Er is een continue en in het laatste decennium een versnelde groei vast te stellen.

In 1945 waren er 3.435 ha fruit in West-Vlaanderen, vooral hoogstam, nadien kwam er een snelle terugval, thans zijn er circa 386 ha.

In 1945 waren er 230 ha boom- en heesterkwekerijen en 38 ha bloementeelt. Na een zekere stagnatie volgde een langzame en in het laatste decennium een snellere groei tot momenteel 394 ha boom- en heesterkwekerijen en 162 ha bloemen en sierplanten.

Hoe werd dit ontwikkelingsproces ondersteund?

In 1924 werd door het Provinciebestuur het 'Tuinbouwcomité' opgericht. Dit comité heeft jaar na jaar door het steunen van diverse akties de ontwikkeling van de tuinbouw mee geschraagd. Qua gesteunde akties kan verwezen worden naar tuinbouwlessen, tentoonstellingen allerhande, proeftuinwerking, steun aan diverse beroepsverenigingen, bodemanalyses en residukontroles. Ook werd de Bedrijfsvoorlichtingsdienst voor de Tuinbouw intensief gesteund. Deze dienst werd opgericht in de schoot van het Provinciaal Tuinbouwverbond dat opstartte op 29 januari 1950. De Bedrijfsvoorlichtingsdienst organiseerde vanaf 1950 een reeks demonstratieproefvelden op groenten in open lucht en onder glas. Het was zodoende een voorloper van het Provinciaal Onderzoek- en Voorlichtingscentrum voor Land- en Tuinbouw te Beitem en werkte verder aanvullend. Er werd door de bedrijfsvoorlichtingsdienst ook aandacht besteed aan de sierteelt, aan grondanalyses en aan serre-uitrusting en arbeidsorganisatie. De akties werden ondersteund door bezoeken, voorlichtingsvergaderingen en publikaties.

Op 18 april 1956 werd door de Provincieraad besloten tot de oprichting van het Centrum voor Nijverheidsteelten (het huidige Provinciaal Onderzoek- en Voorlichtingscentrum voor Land- en Tuinbouw). Op 3 oktober 1959 werden de gebouwen ingehuldigd. Dit Centrum heeft een belangrijke ondersteunende rol gespeeld in de ontwikkeling van de Westvlaamse land- en tuinbouw de jongste 35 jaar. Op tuinbouwvlak werden vanaf 1958 proeven aangelegd op volleveldsgroenten, vanaf 1967 werd ook de champignonenteelt in de werking ingeschakeld. Vanaf 1970 volgde de aardbeiteelt, in 1971 de witloofenteelt en

vanaf 1981 werden proeven op glasgroenten aangelegd. Aan het proefwerk is uiteraard ook de voorlichting steeds gekoppeld geweest.

Professor Boddez (*Liber Amicorum* L. Bockstaele) vermeldt ter verklaring van de snelle groei van de Westvlaamse Groenteteelt volgende aspecten:

- de grondsoort, de bedrijfsstructuur en de mentaliteit (dynamisme, flexibiliteit, werkkraft) van de agrarische bevolking;
- de snelle evolutie van het Land- en Tuinbouwonderwijs en de vele mogelijkheden tot naschoolse vorming;
- de commercializatiemogelijkheden van Reo;
- de diversifikatie van diepvries- en conservenfabrieken;
- het land- en tuinbouwvriendelijk beleid van het Westvlaamse Provinciebestuur.

De gevolgen van dit laatste punt worden mooi geïllustreerd door de ontwikkeling van de champignonteelt in West-Vlaanderen:

In 1967 waren er 17 telers met een produktie van 300.000 kg (10% van de Belgische produktie).

Tussen 1968 en 1974 was er een produktietoename van 1 miljoen kg/jaar, in 1975 6 miljoen kg en 65% van de Belgische produktie.

Thans bedraagt de Westvlaamse produktie ongeveer 16 miljoen kg. De produktiviteit evolueerde als volgt: 9 kg/m² in 1967, 16 kg/m² in 1975, thans 25 à 30 kg/m².

De economische betekenis

J. Kell berekende voor 1947 de totale produktiewaarde van de Belgische tuinbouw, namelijk 8.230 miljard, deze was voor 60% afkomstig van groenteteelt in open lucht, 2% van glasgroenten, 26% van fruit in open lucht, 4% van fruit onder glas, 6% van bloementeelt en 2% van boomkwekerij. Tuinbouw vertegenwoordigde ongeveer één derde van de landbouwproduktiewaarde.

West-Vlaanderen had op dat ogenblik minder dan 10% van het nationaal groente- en bloemenareaal, minder dan 5% van het fruit en het glasaareaal.

Momenteel ligt de bruto toegevoegde waarde van de Belgische land- en tuinbouw op 250 à 260 miljard. De tuinbouw is goed voor 22% of 56 miljard, met groenten, fruit en sierteelt, respectievelijk 12,4 en 6%.

De toegevoegde waarde van de Westvlaamse land- en tuinbouw kan momenteel worden ingeschat op 60 à 70 miljard. De waarde van de tuinbouw hierin is 16 à 20 miljard, dus ruim een kwart. De groentesektor (verkoop verse markt via veiling en handel), maar vooral ook de diepvriesgroentesektor dragen hiertoe in grote mate bij. Ir. Pattou² raamt de Westvlaamse boomkwekerij- en sierteeltproduktie op 2,75 miljard.

Het is duidelijk dat de tuinbouwsector zich naast de veeteelt als de tweede belangrijke pijler van het land- en tuinbouwincome manifesteert. Gezien de achteruitgang van de rendabiliteit van de akkerbouwsector is de nood tot verdere intensivering van het bodemgebruik ondermeer of vooral via de tuinbouw groot. Massa- of bulkproduktie zal hierbij moeten wijken voor een kwaliteitsprodukt.

Faktoren die deze evolutie momenteel bezwaren, zijn de invoer uit lage loonlanden, de te weinig soepele tewerkstellingsreglementering, de onzekere uitbreidingskansen van de glastuinbouw omwille van de bescherming van de open ruimte en de zware financieringslast. Andere nijpende problemen zijn de watervoorziening, de milieuproblematiek en de relatie tussen bemesting en kwaliteit.

We hopen dat met veel gezond verstand en in een geest van kollegialiteit en vastberadenheid een oplossing voor deze problemen kan worden gevonden. Dan ligt ook voor de veiling Reo te Roeselare de weg breed open voor een volgende succesvolle periode van 50 jaar.

² M. Pattou, Ingenieur-Hoofd van dienst, Ministerie van Landbouw- en Tuinbouwdienst West-Vlaanderen.